

**FARMSKI SUSTAV OSIGURAVANJA KVALITETE U PROIZVODNJI
JUNETINE, JANJETINE I JARETINE
- VODIČ ZA UZGAJIVAČE STOKE -**

SADRŽAJ

1.	UVOD	4
1.1.	Razvoj Farmskog sustava osiguravanja kvalitete u proizvodnji junetine, janjetine i jaretine	4
1.2.	Ciljevi Farmskog sustava kvalitete	4
1.3.	Sudjelovanje u Farmskom sustavu kvalitete	4
1.4.	Korištene skraćenice.....	5
2.	PRAVILA SUDJELOVANJA U PROVEDBI FARMSKOG SUSTAVA KVALITETE	6
2.1.	Prijava za sudjelovanje	6
2.2.	Evidencija članova Farmskog sustava kvalitete	6
2.3.	Kontrola pridržavanja uvjeta navedenih u Farmskom sustavu kvalitete	6
2.4.	Kršenje uvjeta propisanih Farmskim sustavom kvalitete	6
2.5.	Kategorije postavljenih uvjeta i definiranje nesukladnosti u njihovoj provedbi	7
2.5.1.	Kategorije postavljenih uvjeta	7
2.5.2.	Kriteriji za upis u Evidenciju članova Farmskog sustava kvalitete	7
2.5.3.	Zahtjev za poboljšanjem ispunjavanja određenih uvjeta	8
2.5.4.	Minimalni zahtjevi usklađenosti	8
2.6.	Preporuke za najbolju farmsku praksu	8
2.7.	Odluke o pravu na sudjelovanje u Farmskom sustavu kvalitete	8
2.8.	Žalbe	9
2.9.	Prigovori	9
2.10.	Dojava o promjenama kod uzgajivača stoke	9
2.11.	Kontrola provedbe cjelokupnog Farmskog sustava kvalitete.....	9
3.	UVJETI ZA UZGAJIVAČE STOKE ZA UPIS U EVIDENCIJU ČLANOVA FARMSKOG SUSTAVA KVALITETE	10
3.1.	Pregled i čuvanje podataka	10
3.2.	Identifikacija i sljedivost	10
3.3.	Lijekovi za životinje	12
3.4.	Hrana i voda za životinje.....	14
3.5.	Smjernice za najbolju farmsku praksu.....	15
3.6.	Opće znanje o radu sa stokom	15

3.7.	Specifični zahtjevi menadžmenta - goveda	16
3.8.	Specifični zahtjevi menadžmenta: ovce i koze	17
3.9.	Zdravlje životinja.....	17
3.10.	Biosigurnost na farmi.....	18
3.11.	Kontrola štetočina na farmi.....	18
3.12.	Smještaj	18
3.13.	Transport	19
3.14.	Zaštita okoliša	19
3.15.	Zdravlje i sigurnost na farmi	20
4.	DODATCI	21
	DODATAK 1. PRIJAVNICA ZA SUDJELOVANJE U FARMSKOM SUSTAVU	21
	DODATAK 2. PREPORUKE ZA PROVOĐENJE NAJBOLJE FARMSKE PRAKSE	23
	Lijekovi za životinje – Cjelina 3.3.	23
	Hrana i voda za životinje – Cjelina 3.4.	23
	Opće znanje o radu sa stokom – Cjelina 3.6.	23
	Specifični zadaci menadžmenta – goveda – Cjelina 3.7.	23
	Specifični zadaci menadžmenta – ovce i koze – Cjelina 3.8.	23
	Zdravlje životinja – Cjelina 3.9.	24
	Transport – Cjelina 3.13.	24
	Zaštita okoliša – Cjelina 3.14.	25
	Zdravlje i sigurnost na farmi – Cjelina 3.15.	25
	DODATAK 3. ZOONOZE	26
	DODATAK 4. EVIDENCIJA NABAVE HRANE I HRANE S VLASTITE FARME	28
	DODATAK 5. SIGURNO RUKOVANJE KEMIČKIM SREDSTVIMA	29
	DODATAK 6. PRISILNO KLANJE	30

I. UVOD

1.1. Razvoj Farmskog sustava osiguravanja kvalitete u proizvodnji junetine, janjetine i jaretine

Farmski sustav osiguravanja kvalitete u proizvodnji junetine, janjetine i jaretine (u daljnjem tekstu Farmski sustav kvalitete) razvijen je u suglasnosti s Ministarstvom poljoprivrede Republike Hrvatske.

Farmski sustav kvalitete objedinjuje ključne zakonske uvjete u proizvodnji junetine, janjetine i jaretine te dobrobiti životinja. Osim zakonom propisanih uvjeta, u okviru ovog Farmskog sustava kvalitete, uzgajivačima stoke se preporuča praćenje drugih smjernica koji se odnose na najbolju farmsku praksu.

HAPIH nije odgovoran za bilo kakve troškove, potencijalne ili procijenjene gubitke zarade koji proizlaze iz obveze udovoljavanja uvjetima Farmskog sustava kvalitete, niti za eventualne posljedice neispunjavanja uvjeta propisanih Farmskim sustavom kvalitete.

1.2. Ciljevi Farmskog sustava kvalitete

Osnovni ciljevi Farmskog sustava kvalitete su:

- definirati najbolje farmske uvjete u proizvodnji junetine, janjetine i jaretine;
- osigurati sustav evidencije i praćenja ispunjavanja kriterija na farmi radi osiguravanja kvalitete u proizvodnji junetine, janjetine i jaretine uz konstantno poboljšavanje proizvodnih uvjeta;
- poduprijeti promociju sektora proizvodnje i potrošnje mesa čija se proizvodnja odvija na hrvatskim farmama na kojima se provodi Farmski sustav osiguravanja kvalitete u proizvodnji junetine, janjetine i jaretine.

1.3. Sudjelovanje u Farmskom sustavu kvalitete

Sudjelovanje u Farmskom sustavu kvalitete u proizvodnji junetine, janjetine i jaretine je dragovoljno, a prijava za sudjelovanje u ovom sustavu je omogućena za sve uzgajivače stoke. Oni uzgajivači stoke koji će udovoljiti uvjetima koji su propisani ovim Farmskim sustavom kvalitete ostvaruju pravo upisa u evidenciju farmi koje provode Farmski sustav osiguravanja kvalitete u proizvodnji junetine, janjetine i jaretine. Ukoliko se uzgajivač stoke bavi uzgojem više vrsta stoke, za svaku od vrsta uzgajane stoke, odnosno za svaku od vrsta mesa u čijoj proizvodnji sudjeluje, evidentira se sudjelovanje u Farmskom sustavu kvalitete za svaku pojedinu vrstu mesa.

Napomena: Sudjelovanje u Farmskom sustavu kvalitete nije potvrda sukladnosti sa svim važećim zakonskim propisima.

1.4. Korištene skraćenice

MP	Ministarstvo poljoprivrede Republike Hrvatske
HAPIH	Hrvatska agencija za poljoprivredu i hranu
JRDŽ	Jedinstveni registar domaćih životinja
MIBPG	Matični identifikacijski broj poljoprivrednog gospodarstva
JIBG	Jedinstveni identifikacijski broj gospodarstva
IKG	Identifikacijska kartica gospodarstva
RPPH	Registar primarnih proizvođača hrane za životinje
RGG	Registar goveda na gospodarstvu
ROKG	Registar ovaca i koza na gospodarstvu

2. PRAVILA SUDJELOVANJA U PROVEDBI FARMSKOG SUSTAVA KVALITETE

Ovo poglavlje Farmskog sustava kvalitete sadrži važne opće informacije za uzgajivače stoke. Od iznimne je važnosti da ga uzgajivači stoke pročitaju i u potpunosti razumiju.

2.1. Prijava za sudjelovanje

Sudjelovanje u Farmskom sustavu kvalitete je dragovoljno i otvoreno za sve uzgajivače stoke koji su upisani u Upisnik poljoprivrednih gospodarstava i Jedinstveni registar domaćih životinja (JRDŽ). Uzgajivači stoke koji žele sudjelovati, moraju podnijeti zahtjev pisanim putem, izravno u HAPIH, putem obrasca koji je sastavni dio ovog Farmskog sustava kvalitete (Dodatak 1).

Temeljem podnesene Prijavnice za sudjelovanje u Farmskom sustavu kvalitete, kontrolor iz HAPIH-a posjetit će farmu podnositelja prijave te provesti nadzor na farmi radi utvrđivanja ispunjavanja uvjeta navedenih u Farmskom sustavu kvalitete.

Kada se nadzorom ocijeni da uzgajivač stoke udovoljava uvjetima Farmskog sustava kvalitete bit će upisan u evidenciju - bazu podataka kao član Farmskog sustava kvalitete.

2.2. Evidencija članova Farmskog sustava kvalitete

Evidencija članova Farmskog sustava kvalitete vodi se u elektronskom obliku i sastavni je dio JRDŽ-a. Iz Evidencije mora biti razvidan status svih sudionika sustava odnosno uzgajivača stoke, sa svim podacima utvrđenim tijekom izvršenih nadzora.

2.3. Kontrola pridržavanja uvjeta navedenih u Farmskom sustavu kvalitete

Nakon uspješne inicijalne prijave, praćenje sukladnosti uzgajivača stoke sa svim uvjetima Farmskog sustava kvalitete provodit će se nadzorom od strane HAPIH-a.

Na farmi svakog uzgajivača stoke provest će se periodični nadzor u definiranim intervalima, a maksimalni interval između dva uzastopna nadzora ne smije biti duži od 18 mjeseci. Kontrolori će provesti nadzor temeljem uvjeta definiranih ovim Farmskim sustavom kvalitete. Jedan primjerak izvještaja o provedenom nadzoru dostavlja se uzgajivaču stoke, jedan se dostavlja na upis u Evidenciju, a jedan ostaje HAPIH-u.

Uzgajivači stoke moraju sukladno postavljenom upitu ili zahtjevu dostaviti bilo koju relevantnu informaciju zatraženu od kontrolora iz HAPIH-a.

Odgovornost za sukladnost s uvjetima Farmskog sustava kvalitete je u nadležnosti uzgajivača stoke koji dragovoljno sudjeluje u Farmskom sustavu kvalitete, a ne na HAPIH-u ili bilo kojoj trećoj strani.

2.4. Kršenje uvjeta propisanih Farmskim sustavom kvalitete

Ako se tijekom važenja članstva u sustavu kvalitete utvrdi da je uzgajivač stoke počinio bilo koji od prekršaja iz propisa vezanih za zdravlje životinja, dobrobit životinja, liječenje životinja, identifikaciju životinja, hranidbu, neškodljivo uklanjanje lešina, zaštitu okoliša

ili sigurnost farme, članstvo se oduzima, a uzgajivaču stoke se oduzima status sudionika u provedbi Farmskog sustava kvalitete za razdoblje od idućih 6 mjeseci.

2.5. Kategorije postavljenih uvjeta i definiranje nesukladnosti u njihovoj provedbi

2.5.1. Kategorije postavljenih uvjeta

Prilikom nadzora nad pridržavanjem uvjeta definiranih ovim Farmskim sustavom kvalitete (svi uvjeti navedeni su u poglavlju 3 – Uvjeti za uzgajivače stoke), sve utvrđene nesukladnosti u ispunjavanju postavljenih uvjeta klasificiraju se kao:

- **Kritične nesukladnosti**
- **Nesukladnosti 1. razine**
- **Nesukladnosti 2. razine**

Kritične nesukladnosti: U Kritične nesukladnosti ispunjavanja uvjeta navedenih u ovom Farmskom sustavu kvalitete spadaju one koje predstavljaju ozbiljan rizik za sigurnost proizvoda - junetine, janjetine i jaretine. Ovi uvjeti Farmskog sustava kvalitete definirani su kao **Obvezni uvjeti** i u tekstu su označeni podebljanim slovima crvene boje.

Nesukladnosti 1. razine: Obuhvaća one nesukladnosti kada postoje dokazi da se ne primjenjuje najbolja moguća praksa. Ovi uvjeti Farmskog sustava kvalitete definirani su kao **Uvjeti 1. razine** i u tekstu su napisani plavom bojom.

Nesukladnosti 2. razine: Obuhvaća one nesukladnosti kada se najbolja moguća praksa ne primjenjuje u potpunosti, ali nedostatak najbolje moguće prakse ne dovodi u pitanje funkcionalnost Farmskog sustava kvalitete. Ovi uvjeti Farmskog sustava kvalitete definirani su kao **Uvjeti 2. razine** i u tekstu su napisani crnom bojom.

2.5.2. Kriteriji za upis u Evidenciju članova Farmskog sustava kvalitete

Potpuno zadovoljavanje svih uvjeta Farmskog sustava kvalitete označenih debljim slovima crvene boje (Obvezni uvjeti) je preduvjet za upis u Evidenciju članova Farmskog sustava kvalitete.

Ispunjavanje uvjeta 1. razine i uvjeta 2. razine se boduje na slijedeći način:

- usklađenost = 2 boda
- usklađenost, ali uz zahtjev za poboljšanjem (npr. PP - potrebno poboljšanje) = 1 bod
- neusklađenost = 0 bodova

Obvezni uvjeti: uzgajivači stoke kod kojih su utvrđene kritične nesukladnosti ne mogu ostvariti pravo na sudjelovanje u Farmskom sustavu kvalitete u proizvodnji junetine, janjetine i jaretine.

Uvjeti 1. razine: uzgajivači stoke moraju dobiti minimalno 65% bodova iz uvjeta 1. razine i biti u skladnosti sa svim uvjetima, odnosno za određeni uvjet potrebno je ostvariti 2 ili 1 bod.

Uvjeti 2. razine: uzgajivači stoke moraju dobiti minimalno 60% bodova iz uvjeta 2. razine i biti u sukladnosti sa svim uvjetima, odnosno za određeni uvjet potrebno je ostvariti 2 ili 1 bod.

Navedeno znači da ukoliko uzgajivač dobije 0 bodova iz bilo kojeg od uvjeta 1. ili 2. razine, ne može ostvariti pravo na sudjelovanje u Farmskom sustavu kvalitete.

2.5.3. Zahtjev za poboljšanjem ispunjavanja određenih uvjeta

Kada je prilikom revizije uočeno da je potrebno poboljšanje (PP - 1 bod), uzgajivač stoke je u obvezi provesti potrebna poboljšanja prije slijedeće revizije, pri čemu je poželjno da su u trenutku revizije dostupni dokazi koji upućuju na nastojanje uzgajivača stoke da provede potrebna poboljšanja.

2.5.4. Minimalni zahtjevi usklađenosti

Minimalne zahtjeve usklađenosti (%) koji su prihvatljivi za ostvarivanje prava na sudjelovanje u Farmskom sustavu kvalitete može po potrebi revidirati Savjet za kontrolu provedbe Farmskog sustava osiguravanja kvalitete u proizvodnji junetine, janjetine i jaretine na godišnjoj razini.

2.6. Preporuke za najbolju farmsku praksu

Brojne su dodatne preporuke za najbolju farmsku praksu uključene u ovaj Farmski sustav kvalitete (vidi Dodatak 2 - Preporuke). Usklađenost s ovim preporukama nije obvezna za ostvarivanje prava na sudjelovanje u Farmskom sustavu kvalitete, ali ipak tijekom nadzora, razmotrit će se u kojoj se mjeri uzgajivač stoke pridržava navedenih preporuka, a zapažanja kontrolora mogu biti zabilježena u njegovu izvješću.

2.7. Odluke o pravu na sudjelovanje u Farmskom sustavu kvalitete

Odluka o sudjelovanju u Farmskom sustavu kvalitete za pojedinog uzgajivača stoke donosi se u HAPIH-u, a na temelju nalaza (zapisnika) izvršenog nadzora o ispunjavanju kriterija navedenih u poglavlju 2.5.2. I drugi čimbenici, koji mogu biti zabilježeni od kontrolora ili se mogu utvrditi nakon provedenog nadzora (uključujući i nedostatak zadovoljavanja osnovnih uvjeta, drugih uvjeta vezanih za sigurnost hrane ili povijest prijašnjih nadzora) bit će uzeti u obzir pri donošenju odluke o upisu u Evidenciju članova Farmskog sustava kvalitete. Odluke koje se tom prilikom mogu donijeti su:

Dodjela/Produženje: Uzgajivaču stoke se članstvo u Farmskom sustavu kvalitete dodjeljuje prvi put ili mu se članstvo produžuje.

Neprihvatljivost/Ukidanje: Za novog uzgajivača stoke se utvrđuje da nije zadovoljio propisane uvjete, a uzgajivaču stoke koji je već upisan u Evidenciju članova Farmskog sustava kvalitete, ukoliko nije udovoljio uvjetima u naknadnim revizijama, ukida se pravo na članstvo, a takav uzgajivač se briše iz Evidencije članova Farmskih sustava kvalitete.

2.8. Žalbe

Uzgajivači stoke mogu uložiti žalbu na odluku o članstvu u Farmskom sustavu kvalitete u pisanom obliku u HAPIH, u roku od 14 dana od zaprimanja odluke.

2.9. Prigovori

Uzgajivač stoke može uložiti prigovor u svezi provedenog nadzora ili u svezi bilo kojeg drugog pitanja po funkcioniranju Farmskog sustava kvalitete. Svi prigovori da bi bili razmatrani moraju se podnijeti u pisanom obliku u HAPIH.

2.10. Dojava o promjenama kod uzgajivača stoke

U slučaju da kod uzgajivača stoke dođe do bilo kakvih promjena u smislu vlasništva, strukture gospodarstva ili vođenja gospodarstva, uzgajivač je dužan o tome odmah obavijestiti HAPIH. Uzgajivač je dužan izvijestiti HAPIH o svim negativnim nalazima državnih inspekcija ili tijela koja su vezana uz područje koje se odnosi na propisane uvjete Farmskog sustava kvalitete.

2.11. Kontrola provedbe cjelokupnog Farmskog sustava kvalitete

Sveukupnu kontrolu provedbe Farmskog sustava kvalitete provodi Savjet za kontrolu provedbe Farmskog sustava osiguravanja kvalitete u proizvodnji junetine, janjetine i jaretine, koji se po potrebi osniva pri HAPIH-u. Ovaj Savjet je sastavljen od predstavnika više sektora uključenih u proces proizvodnje junetine, janjetine i jaretine. Odluke ovog Savjeta u svezi provedbe Farmskog sustava kvalitete smatraju se konačnima.

Korisnici će biti obaviješteni o svakoj eventualnoj promjeni u svezi Farmskog sustava kvalitete te će im biti dostupna nova brošura s unesenim izmjenama u Farmskom sustavu kvalitete. Nakon objave novog izdanja, staro izdanje više nije primjenjivo.

3. UVJETI ZA UZGAJIVAČE STOKE ZA UPIS U EVIDENCIJU ČLANOVA FARMSKOG SUSTAVA KVALITETE

Ovo poglavlje, uz uvodne napomene, sadrži i specifične uvjete kojima je potrebno udovoljiti tijekom proizvodnje, a koji će biti podložni nadzoru radi upisa u Evidenciju članova Farmskog sustava kvalitete.

3.1. Pregled i čuvanje podataka

Farmski sustav kvalitete odražava aktualne zahtjeve svih sudionika u lancu proizvodnje i potrošnje junetine, janjetine i jaretine po pitanju transparentnosti uvjeta i načina držanja junadi, janjadi i jaradi. Uvjeti navedeni u Farmskom sustavu kvalitete odnose se na proizvodne standarde, zdravlje životinja, dobrobit životinja, sigurnost hrane i sljedivost. Na farmama podnositelja Prijave za sudjelovanje, provjeravat će se provođenje pojedinih uvjeta navedenih u Farmskom sustavu kvalitete (kako je opisano u Poglavlju 2: Pravila sudjelovanja u provedbi Farmskog sustava kvalitete). Tijekom nadzora, kontrolor će utvrđivati opažanjem, ispitivanjem i procjenom relevantnih podataka zadovoljava li uzgajivač stoke sve uvjete Farmskog sustava kvalitete. Čuvanje podataka je značajan preduvjet za sudjelovanje u Farmskom sustavu kvalitete.

1. Svi podatci moraju se čuvati najmanje 3 godine, osim podataka iz evidencija o liječenju životinja i karenciji koji se moraju čuvati najmanje 5 godina nakon posljednjeg upisanog podatka o davanju veterinarsko-medicinskog proizvoda ili ljekovite hrane životinjama, bez obzira jesu li su životinje i dalje u vašem posjedu ili su usmrćene, zaklane ili uginule u navedenom razdoblju.
2. Podatci moraju uvijek biti dostupni i potpuni (od trenutka uključivanja u Farmski sustav kvalitete).

3.2. Identifikacija i sljedivost

Uzgajivači koji sudjeluju u Farmskom sustavu kvalitete moraju biti svjesni značaja mogućnosti uspostave potpune sljedivosti goveda, ovaca i koza na svojim farmama. Središnji sustav za osiguranje identifikacije i sljedivosti stoke je Jedinstveni sustav označavanja i registracije goveda, ovaca i koza te registracije njihova premještanja, a podatci o tome vode se u Jedinstvenom registru domaćih životinja (JRDŽ).

1. **Svaki sudionik u Farmskom sustavu kvalitete mora imati važeći Matični identifikacijski broj poljoprivrednog gospodarstva (MIBPG), Jedinstveni identifikacijski broj gospodarstva (JIBG) i Identifikacijsku karticu gospodarstva (IKG).**

Jedinstveni registar goveda

2. Svaki sudionik Farmskog sustava kvalitete mora postupati sukladno važećim propisima o označavanju i registraciji goveda i praćenju njihova premještanja
 - a. voditi Registar goveda na gospodarstvu u koji sve promjene (rođenja, uginuća, premještanja) mora upisivati unutar 3 dana od dana nastale promjene;
 - b. prijavljivati svako premještanje (uginuća, klanja, premještanja na drugo gospodarstvo, uvoz, izvoz) u Jedinstveni registar goveda u roku od 7 dana od dana promjene;
3. Sva grla na gospodarstvu moraju:
 - a. biti označena s dvije ušne markice do starosti od 20 dana;
 - b. biti registrirana u JRDŽ unutar 7 dana od dana označavanja;
 - c. imati važeći putni list najkasnije 7-og dana od dana registracije u JRDŽ;
 - d. u slučaju gubitka markica, uzgajivač stoke mora imati popunjen obrazac „Narudžba izgubljenih ušnih markica“

Minimalno trajanje držanja junadi na farmi

4. Grla moraju na farmama uključenim u Farmski sustav kvalitete boraviti, najmanje 180 dana za ženska i najmanje 250 dana za muška grla, prije isporuke na klanje ili izvoza te u trenutku isporuke ne smiju biti mlađa od 6 mjeseci. Nakon klanja u ovlaštenom objektu, junetina proizvedena na gospodarstvima koja sudjeluju u Farmskom sustavu kvalitete, može biti označena znakom „Meso hrvatskih farmi“.

Jedinstveni registar ovaca i koza

5. Svaki sudionik Farmskog sustava kvalitete mora postupati sukladno važećim propisima iz područja označavanja i registracije ovaca i koza te praćenja njihova premještanja
 - a. voditi Registar ovaca i koza na gospodarstvu u koji sve promjene (rođenja, uginuća, premještanja) mora upisivati unutar 3 dana od dana nastale promjene;
 - b. prijavljivati sva premještanja (uginuća, klanja, premještanja na drugo gospodarstvo, uvoz, izvoz) u Jedinstveni registar ovaca i koza u roku od 7 dana od dana nastale promjene.
6. Sve ovce i koze na gospodarstvu moraju:
 - a. biti označene s ušnom markicom i elektroničkom oznakom istog jedinstvenog životnog broja (ili samo ušnom markicom ukoliko s gospodarstva rođenja odlaze direktno u odobrene objekte za klanje) do starosti od 6 mjeseci ili prije premještanja;
 - b. biti registrirana u JRDŽ unutar 7 dana od dana označavanja;
 - c. ovce i koze u prometu mora pratiti popunjeni putni list.

Minimalno trajanje držanja janjadi i jaradi na farmi

7. Sva janjad i jarad mora biti s gospodarstva koje sudjeluje u Farmskom sustavu

kvalitete, odnosno mora boraviti na gospodarstvu od rođenja do isporuke na klanje u odobrene objekte. Najmanje 65% janjadi i jaradi u odnosu na broj ovaca i koza na gospodarstvu mora biti isporučeno na klanje sukladno važećim zakonskim propisima tijekom tekuće kalendarske godine. Nakon klanja u odobrenom objektu, janjetina i jaretina proizvedena na gospodarstvima koja sudjeluju u Farmskom sustavu kvalitete, može biti označena znakom „Meso hrvatskih farmi“.

3.3. Lijekovi za životinje

■ Lijekovi za životinje – nabava, rukovanje i podatci

Sve lijekove za životinje koji su odobreni u Hrvatskoj za upotrebu na životinjama namijenjenim za ljudsku prehranu, trenutačno odobrava Ministarstvo poljoprivrede (MP) ili Europska agencija za lijekove. Napomena: Uzgajivači stoke moraju znati da lijekovi kupljeni u „trećim državama“ ili preko interneta ponekad nemaju potrebno odobrenje za upotrebu u Hrvatskoj.

Potrebno je voditi računa o tome da se slijede veterinarske upute i/ili uputa za upotrebu na lijeku da bi se osigurali optimalni rezultati liječenja i izbjegli rizici za stoku. Uzgajivači stoke moraju biti upoznati da po Hrvatskim i zakonima Europske unije postoje propisi obveznog vođenja knjige „Evidencija o liječenju i karenciji“. Uvjet čuvanja podataka odnosi se na sve životinjske lijekove, i one koji se dobivaju na recept i one koji se mogu nabaviti u slobodnoj prodaji. Ovi i drugi uvjeti koji se tiču vođenja podataka o nabavi i upotrebi lijekova navedeni su u tekstu ispod ove uvodne napomene. Uzgajivači stoke moraju biti upoznati da će MP provoditi nasumična i ciljana testiranja žive stoke i trupova da bi se utvrdilo postojanje rezidua, uključujući i rezidua lijekova za životinje po Državnom programu monitoringa rezidua (DPMR).

1. **Dozvoljena je samo uporaba odobrenih lijekova u RH i nabavljena od legalno odobrenih izvora.**

2. Za svaku primjenu veterinarsko-medicinskog pripravka (VMP), slijedeće informacije moraju biti zabilježene u knjigu Evidencija o liječenju i karenciji:
- a) datum prve i datum zadnje primjene VMP-a;
 - b) odobreno ime VMP-a, količina i način primjene;
 - c) identitet životinje - vrsta/životinja na kojima je primijenjen lijek, uključujući broj ušne markice. Ukoliko je lijek primijenjen grupno, moraju se čuvati podatci koji jasno ukazuju na kojoj skupini životinja je lijek primijenjen. Neoznačene ovce (janjad) mogu se identificirati jedino na skupnojsnovi;
 - d) datum isteka karencije;
 - e) ime osobe koja je davala VMP;
 - f) ime veterinara koji je prepisao lijek (ako je propisan za primjenu od strane vlasnika).

3. **Životinje ne smiju biti upućene na klanje prije isteka karencije.**

Napomena: U slučaju prodaje živih grla na sajmu ili direktnom prodajom s farme na farmu, uzgajivači stoke moraju biti upoznati sa svojim odgovornostima da su dužni obavijestiti kupce o bilo kakvim nedavnim terapijama lijekovima i posljedičnim periodom karencije.

Lijekovi za životinje – skladištenje i zbrinjavanje

Pravilno skladištenje i uklanjanje neiskorištenih lijekova /prazne ambalaže/ ili lijekova kojima je istekao rok trajanja i medicinskog otpada (npr. iskorištene bočice, igle/šprice i dr.) je temeljni dio dobre farmske prakse. Uvjeti pravilnog skladištenja odnose se na sve lijekove za životinje te su onakvi kako je propisano na uputama proizvođača na proizvodu ili pakiranju. Uklanjanje normalno uključuje skupljanje i spremanje svog opasnog otpada u prikladne i jasno označene kontejnere koji se drže odvojeno od ostalog otpada gospodarstva i uklanjaju se na siguran način za okoliš, kao što je: a) Odlaganje u spremišta za opasni otpad koji je osigurala lokalna vlast; b) Korištenje usluga licenciranih servisa za opasni otpad; c) Veterinarske stanice ili ljekarne ili licencirani trgovci lijekovima mogu također osigurati uslugu uklanjanja medicinskog otpada svojim klijentima za neiskorištene lijekove ili lijekove kojima je istekao rok trajanja.

4. Spremište za lijekove mora biti sigurno na način da je dostupno samo osobi koja je odgovorna za stado.
5. Svi lijekovi kojima je istekao rok trajanja moraju biti uklonjeni iz spremišta (ili biti odvojeni unutar spremišta). Količina neiskorištenih lijekova ili onih kojima je istekao rok trajanja vraćenih dobavljaču na uklanjanje mora biti zabilježena.
6. Svi lijekovi moraju biti čuvani u originalnoj i označenoj ambalaži i moraju biti čuvani odvojeno od bilo kojih drugih proizvoda kao što su kemikalije koje se koriste na farmi.
7. Cjepiva koja zahtijevaju čuvanje na hladnom mjestu moraju se čuvati u odgovarajućem hladnjaku.
8. Sva medicinska oprema mora se čuvati odvojeno od kemikalija ili bilo kojih drugih opasnih proizvoda i čuvati u sigurnom i čistom okruženju.
9. Sve korištene igle i šprice moraju se sigurno odlagati u prikladno označenim kutijama / kontejnerima i biti odvojena od čistog i sterilnog materijala.

3.4. Hrana i voda za životinje

Pravilna hranidba životinja je nužna za dobro zdravlje životinja i za sigurnost hrane. Goveda se uglavnom hrane travom, sjenajom, silažom i koncentratom, uz korištenje ostalih dodataka nabavljenih na tržištu. Glavnina ovaca i koza također se prvenstveno hrani travom i zato je neophodan dobar pašnjački menadžment. Uzgajivači stoke moraju biti upoznati s potrebom dodavanja koncentrata u obroke goveda, ovaca i koza. Uzgajivači stoke također moraju biti upoznati s potrebom za dodatnom hranom za janjad i jarad prije i poslije odbića. Uzgajivači stoke moraju osigurati govedima, ovcima i kozama stalni pristup čistoj vodi.

- 1. Zabranjena je hranidba preživača bjelančevinama životinjskog podrijetla, a skladišni kapaciteti moraju biti takvi da se odvoji hrana životinjskog i neživotinjskog podrijetla.**
- 2. Sva krmiva moraju potjecati od dobavljača upisanih u Registar primarnih proizvođača hrane kojeg vodi Ministarstvo poljoprivrede.**
- 3. Upotreba svih medicinskih dodataka hrani, uključujući antibiotske stimulatore rasta i pojačivača probave za ne-terapeutske svrhe je zabranjeno.**

Napomena: Uzgajivači stoke moraju provjeravati etikete na hrani i bilo koje druge parametre sastava i tražiti detalje o sastavu od proizvođača - sastavljača hrane.

- 4. Dokumentacija o dostavi hrane / deklaracija mora se čuvati kod svih dostava hrane.**
- 5. Deklaracija ili prateća dokumentacija mora sadržavati slijedeće informacije:**
 - a) Vrstu životinje kojoj je hrana namijenjena;
 - b) Popis sastojaka i komercijalni naziv smjese;
 - c) Naziv, adresu i broj odobrenja proizvođača (vodi Ministarstvo poljoprivrede) i
 - d) Deklaraciju nutritivnog (sirovinskog) sastava.
- 6. Za nabavu žitarica ili krmnog bilja s farme na farmu, detalji nabave (uključujući ime dobavljača, JIBG, MIBPG, datum nabave, naziv proizvoda i bilo koja važna informacija) mora biti zabilježena na obrascu „Evidencija nabave hrane i hrane s vlastite farme“ (Dodatak 4). Prihvatljivi su i drugi sustavi praćenja koji sadrže iste informacije.**
- 7. Detalji o hrani uzgojenoj na vlastitoj farmi koja se koristi za hranidbu goveda, ovaca ili koza mora se zabilježiti na obrascu „Evidencija nabave hrane i hrane s vlastite farme“ (Dodatak 4). Prihvatljivi su i drugi sustavi praćenja koji sadrže iste informacije.**
- 8. Uzgajivači stoke moraju prostor skladišta hrane držati čistim i suhim.**
- 9. Kemikalije, ulja i druge potencijalno toksične tvari, uključujući boje, konzervanse, deterdžente, dezinficijense i dr., potrebno je držati odvojeno od životinjske hrane, kako bi se spriječilo bilo kakvo slučajno izlijevanje i kontaminiranje hrane.**
- 10. Uzgajivači stoke moraju osigurati da sva oprema za hranidbu (uključujući posude, korita, kante i mjesta gdje se miješanje obavlja, kolica) drže čistima.**
- 11. Sva stoka mora stalno imati pristup čistoj vodi.**

12. Oprema za napajanje, uključujući pojilice i skladišnu opremu za vodu, mora biti čista i redovito provjeravana kako bi se osiguralo da je u funkciji te postavljena na način da se spriječi smrzavanje vode za hladno vremena.
13. Na farmi uvijek moraju biti dostatne količine hrane i vode kako bi životinjama osigurali dobro zdravlje, kao i sa stajališta dobrobiti životinja.

3.5. Smjernice za najbolju farmsku praksu

Uzgajivači stoke moraju biti svjesni svoje odgovornosti u osiguravanju čistoće životinja koje idu na klanje, te primjenjivati najbolju praksu s domaćim životinjama. Dobrobit životinja sadržana u Farmskom sustavu kvalitete dokaz je potrošačima o proizvodnji kvalitetne junetine, janjetine i jaretine na hrvatskim farmama.

1. Da bi pokazali svoje razumijevanje pitanja dobrobiti životinja, uzgajivači stoke moraju biti upoznati sa sadržajem Zakona o zaštiti životinja (NN 102/17)

3.6. Opće znanje o radu sa stokom

Uzgajivači stoke moraju biti upoznati s potrebom proizvodnje kvalitetnog proizvoda koji dostiže ili premašuje zahtjeve potrošača u uvjetima sigurnosti proizvoda i kvalitete držeći se dobrih standarda dobrobiti životinja i zaštite okoliša. Svijest potrošača o zdravlju životinja i pitanjima dobrobiti je u porastu i žele biti sigurni da se u proizvodnji kvalitetne junetine, janjetine i jaretine primjenjuje najbolja praksa.

Uzgajivači stoke znaju da dobri uvjeti držanja, farmske opreme i pažljivo planiranje rezultiraju zdravim životinjama i da su bitan dio proizvodnje mesa visoke kvalitete. Uzgajivači stoke također shvaćaju važnost odgovarajućih edukacija i iskustva s domaćim životinjama po pitanju zdravlja i dobrobiti životinja. To uključuje potrebna znanja iz područja:

- *Držanja zdravih, pravilno hranjenih životinja bez stresa;*
- *Odgovarajuće hranidbe i odgovarajućeg menadžmenta pašnjaka;*
- *Odgovarajućeg smještaja životinja;*
- *Dobrog postupanja sa životinjama;*
- *Uvođenja dobro promišljenog i planiranog zdravstvenog programa stada;*
- *Pravilnog postupanja s bolesnim životinjama i pravilne upotrebe lijekova;*
- *Znati kad je potrebna veterinarska pomoć.*

Uzgajivač stoke je ključni čimbenik po pitanju dobrobiti životinja. On mora posjedovati dovoljno iskustva i znanja za prepoznavanje ranih znakova bolesti, uključujući gubitak apetita, ravnodušnost, slabost, kašalj, iscjedak iz očiju, nosa, usta, šepanje, natečene zglobove, nenormalno držanje tijela, često lijevanje, gubitak vune ili nenormalna stanja kože, gubitak težine i odvajanje od stada.

1. Uzgajivači stoke / odgovorne osobe moraju imati minimalno srednjoškolsko poljoprivredno ili veterinarsko obrazovanje ili imati minimalno 3 godine iskustva u radu sa stokom.
2. Uzgajivači stoke moraju posjedovati znanja i iskustva u rutinskom pregledu stoke, a radi osiguravanja zdravlja i dobrobiti životinja.
3. Učestalost pregleda mora se povećati tijekom osjetljivih razdoblja kao što su teljenje, janjenje, jarenje i različite meteorološke nepogode (ekstremne vrućine, hladnoće, obilne oborine i dr.).
4. Oprema za manipulaciju životinjama mora biti takva da osigura minimalan rizik za ozljedu i stres životinja, a mora biti održavana na način da je sigurna i za stoku i za osobu koja radi sa stokom.
5. Sa životinjama se postupa na način koji izbjegava ozljeđivanje i na najmanju moguću mjeru svodi stres. Životinje se ne smiju podizati ili vući za glavu, rogove, uši, rep ili za runo.
6. Sa životinjama treba postupati bez suviše fizičke sile i bez upotrebe električnih podražaja.
7. Usmrćivanje životinja može se provesti ako:
 - a) bi liječenje životinja bilo dugotrajno i povezano s patnjama, a ishod liječenja neizvjestan,
 - b) životinja boluje od neizlječive bolesti,
 - c) životinja trpi jaku i neotklonjivu bol,
 - d) je životinja koja se drži i uzgaja u svrhu proizvodnje bolesna ili ozljeđena, a nije ju moguće zaklati ili usmrtiti pod nadzorom veterinara, a klanje se mora prijaviti sukladno važećim propisima o označavanju i registraciji.

3.7. Specifični zahtjevi menadžmenta - goveda

1. Za teljenje mora biti dostupna prikladna oprema u skladu sa sustavom uzgoja, idealno je da uključuje boks za teljenje ili drugu prikladnu opremu.
2. Telad mlađa od 8 tjedana može biti smještena samo u individualne boksove gdje imaju direktan vizualni kontakt s drugom teladi. Telad starija od 8 tjedana može biti individualno smještena samo kada su pod veterinarskim nadzorom ili terapijom.
3. Prostor za teljenje mora biti održavan u higijenskom i sigurnom stanju, kako bi se maksimalno smanjila mogućnost infekcije i ozljeda tijekom teljenja.
4. Uzgajivači stoke moraju osigurati da novorođena telad dobije kolostrum unutar prvih 6 sati života (idealno unutar prvog sata od rođenja).

3.8. Specifični zahtjevi menadžmenta: ovce i koze

1. Uzgajivači stoke moraju održavati svu opremu za janjenje/jarenje (ukoliko postoji), uključujući boksove čistom.
2. Ovnovi/jarčevi moraju biti u grupama na ograničenom prostoru kako bi se izbjeglo njihovo sukobljavanje, naročito kad se pomiješaju ovnovi/jarčevi koji se međusobno ne poznaju.
3. Sve odrasle ovce moraju se ošišati barem jednom godišnje.
4. Uzgajivači stoke moraju posjedovati znanje o hranidbenim zahtjevima, naročito u razdoblju prije i poslije janjenja/jarenja.
5. Uzgajivači stoke moraju pokazati da su dovoljno iskusni/educirani u postupcima janjenja/jarenja i njezi nakon janjenja/jarenja te imati pristup veterinaru ako je potrebno.
6. Uzgajivači stoke moraju imati program izlučenja ovaca/koza koji uzima u obzir opće zdravstveno stanje i dobrobit (npr. program temeljen na pregledu zubi i nogu).
7. Dodatno praćenje ovaca/koza podrazumijeva pregled i održavanje papaka.

3.9. Zdravlje životinja

Uzgajivači stoke moraju znati da je zdravlje životinja najvažnije za sigurnost proizvedene hrane za ljude i za samu održivost proizvodnje na farmi. Uzgajivači stoke moraju usko surađivati s veterinarima i biti svjesni potrebe provedbe preventivnih mjera. Pri pojavi znakova bolesti ili uginuća, posjednik životinje mora o navedenom odmah i bez odgađanja izvijestiti nadležnog veterinara. Popis bolesti koje se obavezno prijavljuju naveden je u Dodatku 4, Zoonoze.

1. Stado mora biti obuhvaćeno rutinskom kontrolom i nadzorom veterinara.
2. Sva stoka mora se testirati na zarazne i nametničke bolesti koje se sprječavaju, otkrivaju i suzbijaju provođenjem Naredbe o mjerama zaštite životinja od zaraznih i nametničkih bolesti i njihovog financiranja u tekućoj godini, a koju propisuje Ministarstvo poljoprivrede.
3. Svaki uzgajivač stoke mora slijediti propisanu Naredbu, provoditi je u suradnji s nadležnom ovlaštenom veterinarskom organizacijom, tako da se provedba uvijek može kontrolirati od strane veterinarskog inspektora. U Naredbi su propisane preventivne i profilaktičke mjere tijekom tekuće godine i one se moraju provesti.
4. Posjednik mora životinje koje pokazuju znakove bolesti ili su ozlijeđene bez odgađanja prikladno zbrinuti te im, ako je potrebno, osigurati veterinarsko-zdravstvenu zaštitu.
5. Odlaganje i zbrinjavanje uginulih goveda, ovaca i koza mora se obavljati u skladu s važećim propisima Ministarstva poljoprivrede i EU direktivama. Propisana evidencija o odvozu mora biti uvijek dostupna (npr. potvrda o odvozu lešina).

3.10. Biosigurnost na farmi

Uzgajivači stoke svojim postupcima moraju utjecati na smanjivanje rizika od pojave bolesti na farmi. Osiguranje prikladne opreme za dezinfekciju na ulazu u farmu, kontroliran pristup farmi i savjetovanje posjetitelja o njihovim odgovornostima su uobičajeno dobra praksa. Posebnu pozornost potrebno je obratiti na transportna vozila koja prevoze različit životinjski otpad i vjerojatno su u kontaktu sa stokom.

1. Ulaz osoblja i promet na farmi mora biti sveden na minimum.
2. Posjetitelje farme potrebno je savjetovati o njihovim odgovornostima o biosigurnosti pomoću pravilno istaknutih obavijesti ili drugim sredstvima obavješćavanja.
3. Uzgajivač stoke mora posjetiteljima osigurati opremu za dezinfekciju obuće prilikom dolaska na farmu i to upotrebom odgovarajućeg, učinkovitog dezinficijensa.

3.11. Kontrola štetočina na farmi

Važno je kontrolirati glodavce i druge štetočine na farmi radi sprečavanja širenja bolesti, naročito kontaminacijom hrane.

1. Prema potrebi, svaki uzgajivač stoke mora provoditi odgovarajući program suzbijanja glodavaca na farmi.
2. Na farmama na kojima se koriste mamci, oni moraju biti postavljeni na način da im ne mogu prilaziti druge životinje na farmi i da ne dođe do kontaminacije hrane ili vode.

3.12. Smještaj

Kvaliteta smještaja ima značajan utjecaj na zdravlje i proizvodne sposobnosti životinje i zato treba posebnu pozornost obratiti na zonu boravka životinja, područja za hranjenje i napajanje i opće zahtjeve ventilacije.

Uzgajivači stoke moraju biti svjesni da loša ventilacija može dovesti do ozbiljnih zdravstvenih problema životinja. Ventilacija je nužna da se spriječi nakupljanje štetnih plinova. Pravilno izvedena ventilacija dozvoljava slobodnu cirkulaciju zraka iznad visine životinje kako bi se izbjegao propuh u razini boravka životinja.

Uzgajivači stoke moraju biti svjesni da je umjetna rasvjeta neophodna da bi omogućila praćenje i pregled životinja nakon što se smrači.

1. Smještaj mora biti projektiran tako da omogućuje učinkovito čišćenje i dezinfekciju objekata.
2. Sve podne površine moraju biti izvedene tako da ne budu skliske, a zgrada mora biti izgrađena i održavana na način da se izbjegavaju ozljede bilo kakvim oštrim izbočinama, rupama ili drugim nedostacima.

3. Električne instalacije moraju biti nedostupne stoci.
4. Životinjama mora biti dostupno dnevno svjetlo.
5. Mora se osigurati prikladna umjetna rasvjeta da bi se moglo u potpunosti pregledavati životinje, naročito u područjima namijenjenima teljenju, janjenju i jarenju.
6. Ventilacija mora biti dostatna i mora se izbjegavati propuh i kondenzacija.

3.13. Transport

Transport životinja mora osigurati da životinje stignu na odredište sigurno i bez pretjeranog stresa. Prijevoznici stoke u obvezi su osigurati dobrobit životinje tijekom transporta, utovara i istovara sukladno Zakonu o zaštiti životinja (NN 102/17) i Zakonu o provedbi Uredbe Europske unije o zaštiti životinja (NN 125/13) te Uredbi vijeća (EZ) br. 1/2005 o zaštiti životinja tijekom prijevoza i prijevozom povezanih postupaka.

Uzgajivači stoke koji sami prevoze svoju stoku (u krugu od 65 km od svojeg gospodarstva) imaju iste odgovornosti za životinje u transportu. Dizajn i rad transportnih vozila koja se koriste u prijevozu stoke mora osigurati da životinje stignu čiste i neozlijeđene na odredište.

1. Uzgajivači stoke moraju osigurati da su životinje spremne za transport i da transport odgovara svrsi.
2. Ključni uvjeti za uzgajivače stoke koji sami prevoze stoku su:
 - a) Sva vozila moraju biti dizajnirana tako da omogućuju lako čišćenje i moraju biti očišćena prije svakog utovara;
 - b) Utovarne rampe moraju biti takve da spriječe da se životinja otkliže ili padne s rampe i moraju biti opskrbljene potpuno funkcionalnim zaštitnim vratima, mostovima, ogradama i sl.

3.14. Zaštita okoliša

Uzgajivači moraju biti svjesni potrebe upravljanja svojim gospodarstvima na način koji je prijateljski za okoliš i koji pozitivno utječe na ukupnu biološku raznolikost.

1. Upotreba kanalizacijskog sadržaja, zabranjena je na poljoprivrednim površinama farmi koje sudjeluju u Farmskom sustavu kvalitete.
2. Adekvatna spremišta za skupljanje i skladištenje svih vrsta gnoja i otpadnih voda (uključujući stajski gnoj, gnojnicu i otpadne vode iz skladišta za silažu i prljava voda iz odvoda) moraju biti smještene tako da je onemogućeno zagađenje i širenje bolesti.
3. Uzgajivači moraju biti svjesni ograničenja vezanih za upotrebu gnojiva na farmi.
4. Skladište goriva/ulja i oprema za točenje mora biti takva da minimizira rizik od prolijevanja i kontaminacije.

5. Gospodarsko dvorište mora biti uredno.

3.15. Zdravlje i sigurnost na farmi

- I. Uzgajivači stoke moraju nastojati eliminirati sve rizike koje je moguće izbjeći (i za stoku i za ljude), i to:
 - a) Miješanje gnojnice može se izvoditi samo kad je zgrada prazna. Boraviti izvan zgrade koliko je god dugo moguće nakon što počne miješanje gnojnice, naročito u tijeku prvog sata, da se izbjegne opasnost od plinova. Ne preporuča se ulaziti u prazne tankove za gnojnicu.
 - b) Električne instalacije trebaju biti dobro održavane i zaštićene od vode.
 - c) Stropne žice moraju biti dovoljno visoke da se izbjegne kontakt s mehanizacijom i istovarnim prikolicama.
 - d) Aparati za gašenje požara moraju biti dostupni i redovno servisirani.
 - e) Oko otvorenih tankova, laguna itd. trebaju biti podignute sigurnosne ograde.
 - f) Na farmi mora biti kutija prve pomoći.

4. DODATCI

DODATAK 1. PRIJAVNICA ZA SUDJELOVANJE U FARMSKOM SUSTAVU

PRIJAVNICA ZA SUDJELOVANJE U FARMSKOM SUSTAVU OSIGURAVANJA KVALITETE U PROIZVODNJI JUNETINE, JANJETINE I JARETINE

Sudjelovanje u provedbi Farmskog sustava kvalitete je dragovoljno

Adresa za dostavu pošte (ako se razlikuje od gore navedene):			
Ime i prezime/naziv			
Adresa:			
Poštanski broj		Poštanski ured	
MIBPG			
JIBG			
IKG			
Telefon	Fax	Mobitel	E-mail
Vrsta proizvodnje			
Goveda	Ovce	Koze	

IZJAVA

- Obvezujem se poštivati sve uvjete propisane Farmskim sustavom kvalitete.
- Potvrđujem da sam primio/la primjerak Farmskog sustava kvalitete i svu prateću dokumentaciju.
- Obvezujem se osigurati potpune i točne detalje o svim postupcima na mojoj farmi koji se tiču Farmskog sustava kvalitete
- Dozvolit ću inspektorima i revizorima pristup mojoj farmi i svim relevantnim podacima u bilo koje vrijeme. Dozvolit ću i uzimanje uzoraka hrane za potrebe testiranja.
- Izjavljujem da je moja farma u skladnosti sa svim relevantnim uvjetima.
- Suglasan/na sam da moje ime i status članstva u sustavu budu uključeni u bazu podataka JRDŽ.

- *Suglasan/na sam da HAPIH bilježi relevantne podatke o mojoj farmi.*
- *Suglasan/na sam da me HAPIH obavještava o svim događanjima vezanim uz Farmski sustav kvalitete.*
- *Razumijem da moje sudjelovanje u Farmskom sustavu kvalitete pokazuje moju predanost u postizanju najviših standarda u proizvodnji i moju odgovornost kao dijela u lancu prehrane.*

Datum i potpis: _____

Lijekovi za životinje – Cjelina 3.3.

- Pobrinite se da su karenција i datum isteka jasno naznačeni na ambalaži.

Hrana i voda za životinje – Cjelina 3.4.

- Čuvajte etikete kupljene hrane.
- Barem jednom godišnje analizirajte krmiva koja koristite na svom gospodarstvu u laboratoriju za kontrolu kvalitete stočne hrane.

Opće znanje o radu sa stokom – Cjelina 3.6.

- Držite sve životinje u prikladnim društvenim grupama da bi se spriječilo sukobljavanje među životinjama.
- Ograde i živice moraju se održavati kako bi se izbjeglo ozljeđivanje životinja i spriječilo njihovo zapetljavanje.
- S janjadi i jaradi uzgajivač treba biti naročito oprezan radi izbjegavanja bilo kakvih oštećenja trupa.
- Na farmama na kojima se psi koriste kao pomoć u rukovanju s govedima, ovcima i kozama, ne smije biti nikakvih pokazatelja ozljeda ili pretjeranog stresa na životinjama.

Specifični zadaci menadžmenta – goveda – Cjelina 3.7.

- Pripust (bilo živim bikom ili UO) treba planirati tako da se na najmanju moguću razinu svedu teškoće pri teljenju, naročito za junice.
- Tamo gdje se prakticira teljenje na vanjskom prostoru, moraju biti postavljene nadstrešnice i osiguran suh ležaj.
- Ako se na farmi provodi kastracija kliještima, mora biti obavljena prije navršenog 6. mjeseca života, a idealno između 2. i 3. mjeseca života kako bi se u najvećoj mjeri izbjegao stres.
- Ako se kastracija kliještima izvodi nakon 6 mjeseci starosti, može se obaviti isključivo pod veterinarskim nadzorom, koristeći prikladnu anesteziju i lijekove protiv bolova.
- Ako se kastracija obavlja korištenjem gumenih prstenova, može se obaviti jedino u prvom tjednu života.
- Ako se provodi spaljivanje rogova, mora se obaviti prije 2. tjedna starosti korištenjem termokautera.
- Ako se spaljivanje događa nakon 2 tjedna starosti, mora se primijeniti lokalna anestezija sukladno propisima o dobrobiti i životinjskim lijekovima vezanim za anestetike.
- Odražavanje izvodi isključivo ovlašteni veterinar korištenjem prikladne anestezije i lijekova protiv bolova.

Specifični zadaci menadžmenta – ovce i koze – Cjelina 3.8.

- Koristite genetski superiorne rasplodne životinje koje su prikladne za postojeće geografske uvjete, odnosno uvjete uzgoja.
- Izaberite ovnove i jarčeve da bi osigurali zadovoljavajući prirast i odgovarajuću kvalitetu trupova.
- Uzgajivači moraju biti upoznati sa zahtjevima tržišta.
- Uzgajivači moraju biti svjesni važnosti dobrog rukovanja i izbora opreme koja neće izazvati štetu na trupovima.
- Hvatanje janjadi za vunu vrlo će vjerojatno rezultirati oštećenjem na trupu i neugodom za životinju.
- Osigurajte da ovce budu u prikladnoj tjelesnoj kondiciji prilikom janjenja.
- Obratite posebnu pozornost pravilnom odlaganju posteljica.
- Posebno pazite na dezinficijense. Nosite zaštitnu odjeću. Sa životinjom postupajte tako da se izbjegne stres i gutanje otopine (pogledajte dodatak 5. Sigurno rukovanje kemikalijama).
- Profesionalne šišače tražite da dezinficiraju svoju opremu kada dolaze na farmu.
- Maksimalno povećajte rotacijsko razdoblje na pašnjaku kako bi se izbjegla kontaminacija bakterijama, naročito uzročnicima šepavosti (koje neće preživjeti na pašnjaku bez ovaca duže od 12 dana).
- Izbjegavajte loše drenirane površine kao i tvrde betonske površine.
- Na strništa puštajte samo ovce sa zdravim nogama, papke provjeravajte i obrezujte.
- Glavne otopine za uranjanje nogu su otopine bakrenog sulfata (10% otopina) i cink sulfata (10% otopina).
- Gdje oprema za janjenje/jarenje ne postoji i ovce/koze su na otvorenom, potrebno je osigurati sklonište sa suhim ležajem, idealno u blizini osobe koja vodi brigu o ovcama/kozama, zbog zaštite od vremenskih nepogoda i predatora.
- Ako se provodi kastracija pomoću gumenih prstenova, mora se obaviti u prvom tjednu života.
- Ako se kastracija obavlja kliještima, može se obaviti do navršenog 3. mjeseca starosti.
- Ako se provodi kupiranje repova u ovaca, mora se obaviti pomoću gumenih prstenova isključivo u prvom tjednu života.
- Ako se provodi kupiranje repova u ovaca, mora se ostaviti dovoljna dužina repa da pokrije vulvu u ženskih grla.

Zdravlje životinja – Cjelina 3.9.

- Sa psima i mačkama na farmi mora se upravljati tako da se smanji rizik širenja parazitaranih i ostalih bolesti na stoku i ljude.

Transport – Cjelina 3.13.

- Transportirajte životinje iz istih proizvodnih grupa radi izbjegavanja dodatnog stresa.
- Minimizirajte vrijeme transporta planiranjem i pravovremenim rezerviranjem istovara.
- Osigurajte prikladnu opremu za utovar (rampe koje onemogućavaju klizanje životinja sa zaštitnim vratima i osigurajte slamu gdje je neophodno).
- Utovarite i istovarite stoku u njihovom tempu bez prevelike žurbe.
- Ne prevozite: novorođene životinje, životinje neposredno po porodu, nemoćne ili

umorne životinje, osim ako ih se vozi k veterinaru.

- Dizajn i održavanje vozila mora biti takvo da se izbjegne ozljeđivanje životinja od oštih izbočina.
- Za utovar / istovar u noćnim uvjetima potrebna je rasvjeta.
- Ventilacija treba biti dostupna cijelo vrijeme prometa.
- Vizualna ocjena životinja mora biti moguća cijelo vrijeme tijekom puta. Ako je vozilo na više etaža, mora biti dizajnirano tako da se minimizira izlijevanje na nižu etažu.
- Prilikom transporta goveda, ovaca i koza potrebno je osigurati da gustoća ukrcanosti za goveda, ovce i koze zadovolji minimalne prostorne uvjete o gustoći ukrcanosti primjereno njihovoj visini i trajanju putovanja.

Zaštita okoliša – Cjelina 3.14.

- Povucite životinje s pašnjaka gdje je razbacan gnoj na preporučeno razdoblje. To je obično razdoblje od 28 dana, osim ako savjetnici nisu odredili drukčije.
- Herbicide/pesticide koristite prema preporuci proizvođača, miješajte ih u zaklonjenom prostoru odmaknutom od bunara i vodnih tokova i zaštitite granice polja i divlja staništa od kontaminacija bilo od direktne primjene ili od širenja vjetrom.
- Pobrinite se da je sva ambalaža od kemikalija odložena u skladu s preporukama proizvođača i / ili zakonskim uvjetima.
- Sav plastični otpad od ambalaže i vreća mora biti skupljen i odložen u kontroliranim uvjetima.
- Mehanizacija mora biti održavana u dobrom stanju i pospremljena tako da minimizira bilo kakav rizik biosigurnosti i rizik ozljeđivanja životinja.
- Tamo gdje stoka boravi vani tijekom zime, uzgajivači moraju izbjegavati držanje stoke na loše dreniranom terenu i moraju se poduzeti mjere da se spriječi pretjerano nagazivanje tla, naročito u blizini vodotokova. Uzgajivači također moraju biti u sukladnosti sa zakonskim uvjetima / ograničenjima u odnosu na zaštićena područja.

Zdravlje i sigurnost na farmi – Cjelina 3.15.

- Kemikalije na farmi su potencijalno smrtonosne. Rukujte s njima i skladištite ih na siguran i prikladan način.

DODATAK 3. ZOONOZE

Zoonoze predstavljaju skupinu zaraznih bolesti, zajedničkih ljudima i pojedinim životinjskim vrstama, koje se mogu prenositi sa životinja na ljude i obratno. Opisano je preko 200 zoonoza. Ako radite sa životinjama, možete biti u opasnosti. Mikroorganizmi kao što su bakterije, virusi, paraziti i gljivice mogu uzrokovati bolesti zoonoze. Ljudi se mogu inficirati izravno preko živih životinja (kontaktno sa slinom, izmetom, mokraćom te ugrizom ili ogrebotinom) ili nakon konzumiranja onečišćene hrane životinjskog porijekla. Dobra praksa menadžmenta povezana sa zbrinjavanjem bolesnih životinja, upotrebom zaštitne odjeće, zaštitom svih ogrebotina i posjekotina i dobrom osobnom higijenom, su dijelovi preventivnog programa svih farmi koje sudjeluju u Farmskom sustavu kvalitete. Ruke se trebaju redovito prati i sušiti prije jela, pića ili pušenja.

Uzgajivači trebaju tražiti savjete od svih veterinara u području preventive zoonoza i trebali bi odmah konzultirati svog liječnika, ukoliko, kada se razbole postoji sumnja na zoonozu.

Bolest	Uzročnik	Životinje koje zahvaća	Vjerojatni načini širenja zaraze na ljude
Bedrenica	<i>Bacillus anthracis</i>	Goveda, ovce, koze i konji	U bedreničnim distriktima, spore i bolesne životinje
Bruceloza	<i>Brucella abortus</i>	Goveda	Profesionalna i rekreativna izloženost
Bjesnoća	<i>Rhabdoviridae</i>	Životinje sisavci	Zaraženi psi, lisice i druge životinje ugrizom
Groznicu zapadnog Nila	Flavi virus	Ptice, konji i druge životinje	Ugrizom komarca
Juneća spongiformna encefalopatija (GSE- BSE)	Prionski protein	Goveda	Konzumacijom zaraženog goveda-duga inkubacija
Kampilobakterioza	<i>Campylobacter jejuni</i> , <i>Campylobacter coli</i> , <i>Campylobacter enteritis</i>	Goveda, svinje, perad, psi, mačke, divlje ptice	Hranom, vodom, mlijekom ili profesionalna izloženost
Klostridijske bolesti	<i>Clostridium perfringens</i> tip A, <i>C. septicum</i> , <i>C. novyi</i>	Domaće i divlje životinje	Preko hrane, sporadično i kontaminacijom rana
Enterohemoragične infekcije <i>Escherichia coli</i>	<i>E. coli</i> O157:H7; pojavljuju se i tipovi O26:H11, O111:H8, O104:H21 i O48:H21	Goveda, ljudi	Nedovoljno termički obrađeno juneće meso, ili hrana ili voda kontaminirana junećim fecesom
Leptospiroza	<i>Leptospira interrogans</i> (200 utvrđenih serotipova) u 23 sero grupe	Domaće i divlje životinje, uobičajena u glodavaca i pasa	Profesionalna i rekreacijska izloženost, voda i hrana

Listerioza	<i>Listeria monocytogenes</i> tipovi 1/2a, 1/2b, 4b	Brojni sisavci, ptice	Pijenjem sirovog zaraženog mlijeka, sira, preko blata, vode i biljaka
Q groznica	<i>Coxiellaburnetii</i>	Ovce, koze, goveda, psi, mačke, glodavci, ptice, krpelji	Uglavnom preko zraka – izloženost placenti, vuni, animalnim ekskretima, sporadično putem krpelja i mlijeka
Salmoneloza	<i>Salmonella</i> serotipovi (2000 utvrđenih serotipova)	Perad, svinje, goveda, konji, psi, mačke, divlji sisavci i ptice, gmazovi, vodozemci	Infekcije preko hrane, posebno starijih, male djece ili osoba smanjenog imuniteta; profesionalna ili rekreacijska izloženost
Tetanus	<i>Clostridium tetani</i>	Uglavnom biljojedi, ali nositelji mogu biti sve životinje	Infekcije rana i injekcije
Tuberkuloza	<i>Mycobacterium bovis</i>	Goveda, svinje i druge životinje	Preko usta, udisanjem i profesionalnom izloženošću
Toxoplazmoza	<i>Toxoplasma gondii</i>	Sisavci, posebno mačke, životinje za hranu, ptice	Preko usta – gutanjem oocita iz fecesa ili inficiranih mačaka ili iz mesa ili sirovog mlijeka
Trihineloz	<i>Trichinellae spiralis</i>	Domaći i divlji mesožderi i svežderi	Konzumacijom mesa invadiranih životinja

DODATAK 4. EVIDENCIJA NABAVE HRANE I HRANE S VLASTITE FARME

EVIDENCIJA NABAVE HRANE I HRANE S VLASTITE FARME

[illegible]

DODATAK 5. SIGURNO RUKOVANJE KEMIKALIJAMA

Ovo je preporuka za sigurno rukovanje kemikalijama. Nije namijenjena za definitivan vodič za sigurno rukovanje kemikalijama i ne zamjenjuje bilo koji propisani uvjet.

1. Nabavljajte samo odobrene kemikalije.
2. Spremajte ih u označenim spremištima, koja su označena i zaključana i udaljena od hrane.
3. Ne premještajte kemikalije u drugu ambalažu, naročito od pića ili hrane.
4. Imajte samo minimalno potrebnu zalihu kemikalija.
5. Pročitajte etiketu prije otvaranja kemikalije i uzmite u obzir sve mjere opreza. Koristite kemikalije sukladno preporukama proizvođača.
6. Nosite pravilnu osobnu zaštitnu opremu za rukovanje određenom kemikalijom.
7. Imajte čistu vodu za ispiranje prolivene kemikalije.
8. Operite ruke i izloženu kožu prije jela ili pića i istuširajte se kad završite s poslom.
9. Temeljito operite svu korištenu opremu i spremite je na siguran način.
10. Nekorištena kemikalija mora se zbrinuti na siguran način tako da ne ugrožava zaposlenike, životinje ili okoliš.

Napomena: Uvijek se prema kemikalijama odnosite kao prema opasnim tvarima i prepoznajte rizike povezane s njihovom upotrebom.

Prisilno klanje na farmi životinja koje su pretrpjele akutnu slučajnu ozljedu i kojoj je ugrožen život, dozvoljeno je pod uvjetom da se poštuju slijedeći postupci:

1. Ako pri prisilnom klanju nije moguće omamiti životinju, klanje se izvodi tako da se kod životinja izbjegne nanošenje nepotrebne boli, patnje, ozljeda ili straha.
2. Ante-mortem pregled mora se obaviti od strane veterinarskog inspektora.
3. Klanje životinja na farmi mora se obavljati bez nepotrebnog nanošenja boli, patnje, ozljeda ili straha u skladu s odredbama Zakona.
4. Moraju se poštovati rokovi karencije.
5. Uzgajivač stoke i veterinar moraju napraviti potpisane izjave koje uključuju detalje o liječenju životinje i uputnicu za prisilno klanje.
6. Doprema životinje mora biti unaprijed dogovorena s odgovarajućom klaonicom koja može prihvatiti trup na obradu. Uzgajivači stoke moraju znati da kod dolaska prisilno zaklane životinje u klaonicu, odluku o valjanosti i iskoristivosti trupa za prehranu ljudi, daje nadležni veterinarski inspektor u klaonici.